

דין המזבח מקדש את הראוי לו, נתבאר בזבחים פג.
דין שלשה שנכנסו לבקר את החולה — בב"ב קיג.

דפים לד — לה

- עז. א. דיני נפשות, האם אפשר לדון ולהעניש בלילה?
ב. דיני נפשות, האם גומרים את הדין ומבצעים אותו ביום שנשאו ונתנו?
ג. האם דנים דיני נפשות בערבי שבתות וימים טובים?
א. אין גומרים דיני נפשות אלא ביום (והוקע אותם לה' נגד השמש. והוקעה זו תליה שלאחר סקילה).

ב. דיני נפשות גומרים בו ביום לזכות, וביום שלאחריו לחובה (שחובה להלין את הדין כדי לצדקו, שמה ימצא בלילה זכות (רש"י), משום שנאמר צדק ילין בה (ר' הנינא); אשרו חמוץ — אשרו דין שמחמץ את דינו. רבא).

כיצד? לא מצאו לו זכות, מעבירים הדין למחר, ומזדווגים זוגות וזוגות (ביום הראשון לאחר שהעבירו, היו מזדווגים הדיינים בבתיהם או בשוק ונושאים ונותנים בדבר. רש"י). היו ממעטים ממאכל ולא היו שותים יין כל היום. ונושאים ונותנים (כל אחד עם זוגו או עם עצמו בביתו. רמב"ם) כל הלילה. ולמחרת משכימים ובאים לבית דין. וכל אחד אומר אם עומד במקומו הראשון, אם לאו [והמלמד זכות אינו חוזר ומלמד חובה, רק בשעת גמר דין כשעומדים למנין, כאמור]. ועומדים למנין (עפ"י משנה מ.).

פסקו הדין לחיוב, יש לבצעו מיד — שאסור לענות הדין.
[חייבי סקילה שדינם בתלייה, משהים את גמר דינם עד סמוך לשקיעת החמה, כדי שלא יתרשלו בקבורתם וישכחום, אלא יורידום מיד מהעץ לקברם (מו:)].

יש סוברים שאם כל הדיינים אמרו חייב, אין מלינים את דינו אלא מחייבים לאלתר, שהרי אין מקום למצוא לו זכות. ואולם לפרש"י ושאר מפרשים באופן זה פטור מכלום, כדלעיל יז.

- ג. אין דנים דיני נפשות בערב שבת או בערב יום טוב, שהרי לגמור הדין לחובה באותו יום — אי אפשר, משום הצורך בהלנת הדין. ולגמור דינו ולהרגו בשבת אי אפשר, שאין רציחה דוחה שבת. ולגמור הדין בשבת ולבצעו ביום ראשון — הרי אתה מענה את דינו. ולעכב את גמר הדין עד ליום ראשון — אין עושים כן שמה ישכחו טעמם, שאעפ"י שסופרי הדיינים כותבים טעמי הדין, ישוב הטעם כראוי נשכח מן הלב, ולא תמיד אפשר להעלותו על הכתב כהוגן — הלכך אין דנים.

דין עשיית שני דיני נפשות ביום אחד — ע' להלן מה-מו.

דפים לה — לו

- עח. א. האם קבורת מת מצוה דוחה שבת?
ב. האם עבודת המקדש של ציבור ושל יחיד, דוחה שבת ויום טוב?
ג. האם קבורת מת מצוה דוחה את העבודה?

ד. האם מיתת בית דין דוחה שבת ויו"ט?

ה. האם מיתת בית דין דוחה עבודה?

א. אין קבורת מת מצוה דוחה שבת (ואין ללמוד שתדחה שבת מ'קל וחומר' שדוחה עבודה, כי רציחה (= מיתת ב"ד) תוכיח שדוחה עבודה ואינה דוחה שבת).

ב. עבודת ציבור, כלומר קרבן שקבוע לו זמן — דוחה שבת, אבל לא קרבן יחיד ובכלל זה כל קרבנות שאין זמנם קבוע.

ביום טוב נחלקו הדעות האם נדרים ונדבות קרבים ביום טוב אם לאו.

ג. קבורת מת מצוה דוחה את העבודה (...ולאחתו לא יטמא — אבל מטמא למת מצוה. ואפילו היה הולך לעשות פסחו).

ד. מיתת בית דין אינה דוחה שבת ויום טוב. (לא תבערו אש בכל משבת יכם — אף בבית דין שנאמר בו מושבת יכם. ואין בין שבת ליום טוב אלא אוכל נפש בלבד).

ה. מיתת בית דין דוחה עבודה, בין בקרבן יחיד בין בציבור (מעם מזבחי תקחנו למות. ואפילו אין שם כהן אחר הראוי לעבוד, תידחה העבודה (תוס'). כן אמר רבי יוחנן. ואביי הקשה לומר שלא תדחה את העבודה מלבד בקרבן יחיד. ורבה תירץ.

אם כבר התחיל בעבודה — לדעת רש"י (עפ"י יומא פה) אין מפסיקים אותו מן העבודה לקחתו ליהרג. וברמב"ם משמע שחולק.

דף לו

עט. א. מהיכן מתחילים לדרון בדיני נפשות, בדיני ממונות, ובטומאות וטהרות — מגדול הדיינים או מהקטן שבהם?

ב. כשעומדים למנין, האם האב ובנו או הרב ותלמידו נמנים כשנים או כאחד?

ג. שור הנסקל — האם דינו כדיני ממונות או כדיני נפשות?

ד. גר, ממזר, חלל, בעל מום, זקן מופלג, סריס ומי שאין לו בנים והאכזרי — האם כשרים להיות דיינים?

א. בדיני נפשות מתחילים בשמיעת דעות הדיינים מן הצד (= הקטן), כדי שלא יחלקו על הגדול (לא תענה על רב). ובשאר הדינים (ערמב"ם סנהדרין יו, יא; מנ"ח ד, לה) — מן הגדול. בבית דינו של רבי התחילו מן הצד אפילו בדיני ממונות, משום ענוה יתרה שהיתה בו.

א. התוס' צדדו לומר שבדיני ממונות לא נאמר כלל איסור 'לא תענה על רב'. או אפשר שיש בדבר איסור, אלא שבממונות לא חששו אם לא יחלקו על הגדול בפירוש, אלא אם לא יסכימו אליו יאמרו דרך שאלה.

ב. כתב הרא"ש (בתשובה מו, ב) שמבואר כאן שאם דעת הרוב מנוגדת לגדול — הדין נקבע כקטנים.

ב. כשעומדים למנין בענין טומאות וטהרות, שאין המנין שם מעיקר הדין, אלא במקום שיש מחלוקת (רש"י) — נמנים האב ובנו או הרב ותלמידו כשנים.

ובשאר הדינים שצריך להם מניין דיינים מעיקר הדין — נמנים כאחד. (ויעמוד הבן וילך לו (עפ"י התוספתא, מובא ברש"י וראב"ד. והטעם, כדי שלא יטעה אדם לומר ששניהם מן המניין).

בדין ממש, כממונות ונפשות, כיון שהם קרובים — לדברי הכל פסולים לדון יחדו. ובקדוש החדש, לר' שמעון אב ובנו כשרים לדון, ואין הלכה כן (ר"ה כב.). ולגרסת הרמב"ם אף בדיני ממונות נמנים כשנים בשעת משא ומתן ולא בשעת גמר דין. [והראב"ד השיגו מה מנין יש בשעת משא ומתן. ובקהלות יעקב (ג) פירש, שתחילה נושאים ונותנים בבית המדרש על השאלה העקרונית, ובוה נמנים האב ובנו כשנים. ואח"כ דנים באופן מעשי ובוה אינם נמנים].

היה התלמיד נצרך לרבו לענין השמועות אך לא לסברות — בזה אמר רב שנמנה התלמיד עם הרב בשנים בדיני נפשות (בין לזכות בין לחובה. רש"י) — כיון שיש לו דעה וסברה עצמאית.

כתב המרדכי (תשטז. וכן נפסק בשו"ע יח,ה) שזה שהתלמיד אינו נמנה עם רבו בשנים, דוקא כשרבו שונה לו את ההלכה עתה. אבל אם אינו שונה לו — נמנה התלמיד בפני עצמו כשנותן טעם מעצמו [בדיני נפשות — לזכות בלבד, ובממונות — לזכות או לחובה].

ג. כל הדברים המנויים במשנה, שבין דיני ממונות לדיני נפשות — דין שור הנסקל כדיני ממונות. מלבד לענין ב"ד של עשרים ושלשה, שדינו כנפשות, שעל זה בא ההקש למיתת הבעלים. וכך לענין שאין מועילים הודאת בע"ד ועד אחד, כמבואר במקום אחר.

ד. גר, ממזר וחלל, בעל מום, זקן מופלג, סריס ומי שאין לו בנים — פסולים לדיני נפשות (ומום אין בד; ונשאו אתך — בדומים לך. וזקן ומי שאין לו בנים פסולים משום שאינם רחמנים כל הצורך). רבי יהודה מוסיף אף אכזרי. [מלבד בדין המסית, מושיבים את הזקן ושארין לו בנים ואכזרי]. וכשרים לדיני ממונות. הגר, לדעת התוס' הר"ף והרשב"א ועוד, אינו כשר לדון אלא גר אחר, ולא ישראל, מלבד אם היתה אמו מישראל.

ולדעת רש"י כשר לדון דיני ממונות לישראל, ואף כשר לדון דיני נפשות לגר אחר. ולרבנו דוד (בחדושי הר"ן), לכתחילה אין מושיבין אותו כדיין קבוע לדון דיני ממונות לישראל, אלא לדון גרים אחרים בלבד, אך אם דן — דינו דין.

דפים לו — לז

פ. כיצד סדר ישיבת הסנהדרין ותלמידיהם? הוצרכו לסמוך, כיצד עושים?

סנהדרין היתה כחצי גורן עגולה כדי שיהיו רואים זה את זה (ואת העדים ובעלי הדין. שררף אגן הסהר). שני סופרי הדיינים עומדים לפניהם, אחד מימין ואחד משמאל, וכותבים דברי המזכים ודברי המחייבים (שניהם כותבים הכל. רש"י). רבי יהודה אומר: שלשה, אחד כותב דברי המזכים ואחד כותב דברי המחייבים והשלישי כותב דברי כולם.

ושלש שורות של תלמידי חכמים יושבים לפניהם. לכל אחד מקום קבוע, לפי גודלו וחשיבותו. הוצרכו לסמוך (כגון שמת אחד מן הדיינים), סומכים תלמיד היושב בשורה הראשונה, ולא היה יושב במקומו של הראשון אלא במקום הראוי לו לפי גדלו. וכל תלמיד מתקדם למקום אחד גבוה ממקומו הקודם. אחד מהשניה בא לו לראשונה, אחד מן השלישית בא לו לשניה. ובוררים אחד מן הקהל לישוב בשורה השלישית, במקום שנתפנה.